

Mallisen Venäjä näyttää venäläiseltä

■ ILMARI SUSILUOTO

Jukka Mallinen: *Varastettua ilmaa*. Vapaita esseitä Venäjästä. Savukeidas 2008.

Kerran kymmenessä tai kahdeskymmenessä vuodessa ilmestyy sellainen teos, joka tiivistää vallitsevan tietämyksen Venäjästä. Useimmiten nämä teokset ovat venäläisten itsensä kirjoittamia, mutta se-kavuuden ajan koittaessa tällaisia avainkirjoja saattaa ilmestyä myös lännessä. Jukka Mallisen teos on tällainen nerokas ja oivaltava kirja, jossa nähdään yli aikakausien ja pinttyneiden rakenteiden Venäjän ytimeen mitenkään sitä mystifioimatta. Se on tietenkin kulturologin, kirjailijan ja kääntäjän näkökulma, mutta yllättävän terävästi Mallinen käsittelee myös politiikkaa, taloutta ja kansan psykologiaa.

Siinä missä lännen taloudellinen kehitys on yleensä tasaista, Venäjällä se on periodista, rakentamisen ja hajoamisen dialektiikkaa. Siksi Venäjällä on helppo nähdä periodeja: feodalismi, kapitalismi, sosialismi, mutta lännessä periodisointi on vaikeampaa. Esimerkiksi vuoden 1991 jälkeen venäläiset syöksyivät päistikkaan markkinatalouteen ja demokratiaan, ikään kuin vanhoja rakenteita, eikä ihmisten psykologiaa, ei olisi olemassa. Ajatuksena oli, että meistä tulee läntisiä. Tällä ”suurella loikalla” oli katastrofaaliset seuraukset. Olisi liian helppoa väittää, että tämä olisi ollut pelkästään liberaalien syytä. Heillä oli utopia ja toive, mutta se oli liian jyrkässä ristiriidassa vallitsevan todellisuuden kanssa.

Mallisen kirjan kiehtovuus on siinä, että hän yleistää näkemänsä. Hän näkee neuvostovallan ohi Pietari Suureen ja Iivana Julmaan asti: samoja toistuvia, sanoisinko kierkeitä. Ja näin rekonstruoituu historiallinen tie. Voiko Venäjä päästä ulos tästä liikeradastaan? Miksi ihmeessä Venäjän vektori tai kierrettä kuvaava liikerata palautuu entiselle vanhalle suunnalleen?

Mallisen kirja on nerokas sen takia, että kirjoittaja ei ole sitoutunut teorioihin, koulukuntiin, yliopistoihin, vaan se on hänen elämänkokemuksensa kautta syntynyt näkemys. Kirjassa puhuu Mallinen, mutta hyvin äänekäästi myös itse Venäjä. Sanon tämän siksi, että useiden läntisten sosiologien ja yhteiskuntatieteilijöiden teoksista olisi vaikea sanoa, mitä maata ne kuvaavat, ellei sitä nimenomaan mainittaisi.

Kirja on samanaikaisesti erittäin subjektiivinen ja objektiivinen. Tiedemiehiä se epäilemättä ärsyttää subjektiivisuudellaan. Mutta myös objektiivisuus on erikoisella tavalla subjektin kautta suodatettua. Mallinen hallitsee aineiston, mutta ei argumentoi tai kersku lähteillään. Siinä onkin kirjan älykkyys.

Se ei jää eikä takerru lähteisiin, ei tilastoihin eikä teorioihin. Se vetää linjan: tuolta Venäjä tulee, siellä se rämpiä ja taistelee sekä nostaa silloin tällöin esiin loistavia kirjailijoita, jotka määrittelevät ihmisen ja venäläisen ihmisen paikkaa tässä maailmassa.

Mallisen kirja on klassikko jo syntyessään. Teoksen lyhydestäkin johtuen sen kääntäminen englannin kielelle olisi erittäin perusteltua.

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori ja ulkoministeriön erikoistutkija.